

Tadeusz L. Michałowski, Tadeusz Mierzejewski

Czynności bankowe

Palestra 27/5-6(305-306), 65-78

1983

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

CZYNNOŚCI BANKOWE

Przedmiotem artykułu jest omówienie czynności bankowych według prawa bankowego z 1982 r. ze szczególnym uwzględnieniem umowy rachunku bankowego i umowy kredytowej.

Uwagi ogólne

W myśl art. 4 prawa bankowego do podstawowych zadań banków należy gromadzenie środków pieniężnych, prowadzenie działalności kredytowej i organizowanie rozliczeń¹

Dla realizacji swoich zadań banki wykonują różne czynności, które normuje rozdział 2 prawa bankowego, zatytułowany „Czynności bankowe”. Wydawałoby się zatem, że wszystkie czynności w rozdziale tym wymienione są czynnościami bankowymi. Tak jednak nie jest, albowiem już pierwszy przepis tego rozdziału (art. 13 ust. 1) wprowadza podział czynności wykonywanych przez banki na czynności bankowe oraz „inne” czynności określone w prawie bankowym i w innych przepisach.

Wprowadzając ten podział, prawo bankowe nie wskazuje, według jakich kryteriów ma on być dokonywany. Wylicza jedynie w art. 13 ust. 2 czynności, które „w szczególności” uznaje za bankowe. Tego rodzaju unormowanie może jednak stwarzać w praktyce trudności. Przykładowo można tu wskazać, że do czynności bankowych prawo bankowe zalicza m.in. udzielanie poręczeń i gwarancji (art. 13 ust. 2 pkt 6),^{1a} natomiast w myśl art. 27 banki mają prawo nie tylko udzielania, ale również przyjmowania poręczeń i gwarancji. Rodzi się więc pytanie, czy w związku z pominięciem tych czynności w art. 13 ust. 2 pkt 6 przyjmowanie poręczeń i gwarancji jest czynnością bankową, czy też tylko ową „inną” czynnością w rozumieniu art. 13 ust. 1.

Zdanie drugie art. 14 ust. 1² ustalające, że banki mogą ponadto w granicach swoich uprawnień statutowych wykonywać inne czynności bankowe niż określone w art. 13 ust. 2, należy uznać za zbędne, ponieważ jego treść została w całości wyczerpana przez zdanie pierwsze tego przepisu.

Wyrażamy pogląd, że podział czynności wykonywanych przez banki na czynności bankowe i czynności „inne” jest nieuzasadniony i trudny do zrealizowania w praktyce. Wszystkie czynności prawne w rozumieniu kodeksu cywilnego³ w stosunkach banków z klientami powinny być określone jako czynności bankowe. Realizacja tej zasady nie powinna zakłócić prawidłowej działalności banków.

Ograniczone ramy artykułu nie pozwalają na omówienie wszystkich czynności bankowych wymienionych w art. 13 ust. 2. A są to czynności następujące:

¹ Ustawa z dnia 26 lutego 1982 r. (Dz. U. Nr 7, poz. 56) nazywana jest dalej „prawo bankowe”, a artykuły powołane dalej bez oznaczenia aktu normatywnego oznaczają artykuły tejże ustawy z dnia 26 lutego 1982 r.

^{1a} Wyraz „bankowych” użyty w art. 13 ust. 2 pkt 6 jest zbędny.

² W art. 14 po wyrazie „banki” dodano wyjaśnienie: „działające na podstawie ustawy”. Jest to zbędne, skoro w myśl art. 2 wszystkie banki działają na podstawie ustawy i fakt ten nie nasuwa wątpliwości przy stosowaniu pozostałych przepisów ustawy, w których użyto wyrazu „banki” bez dodatkowego określenia.

³ Tytuł IV księgi trzeciej kod. cyw.

- 1) emitowanie znaków pieniężnych oraz bankowych papierów wartościowych,
- 2) prowadzenie rachunków bankowych,
- 3) przeprowadzanie rozliczeń pieniężnych,
- 4) udzielanie i zaciąganie kredytów i pożyczek,
- 5) przyjmowanie i dokonywanie lokat w bankach krajowych i zagranicznych,
- 6) udzielanie poręczeń i gwarancji bankowych,
- 7) przechowywanie przedmiotów i papierów wartościowych oraz wynajmowanie skrytek sejfowych,

8) obsługa finansowo-rozliczeniowa obrotów z zagranicą, w tym również dokonywanie rozrachunków we wszystkich formach przyjętych w międzynarodowych stosunkach bankowych,

- 9) udzielanie zezwoleń dewizowych w zakresie ustalonym w ustawie dewizowej.

Wykaz powyższy różni się znacznie od wykazu podanego w art. 3 prawa bankowego z 1975 r. zarówno przez pominięcie niektórych czynności jak i przez dodanie nowych.

Nie wszystkie jednak różnice redakcyjne oznaczają zmiany merytoryczne. Wynika to z faktu, że — jak wyżej zaznaczono — wyliczenie czynności bankowych w art. 13 ust. 2 ma charakter przykładowy. Tak np. pominięto w wykazie czynności bankowych gromadzenie środków pieniężnych, które prawo bankowe określa w art. 4 jako podstawowe zadanie banków. Prawdopodobnie ustawodawca uważał ten przepis za zbędny w związku z art. 21 pkt 1 prawa bankowego, który nakłada na jednostki gospodarki uspołecznionej obowiązek gromadzenia środków pieniężnych na rachunkach bankowych. Jednakże nie można stawiać znaku równości między obowiązkiem gromadzenia swoich środków pieniężnych przez jednostki gospodarki uspołecznionej a gromadzeniem przez banki środków pieniężnych pozostałych posiadaczy rachunków bankowych, w tym również osób fizycznych, których oszczędności pieniężne banki gromadzą, w zależności od woli wkładcy, na różnego rodzaju rachunkach wymienionych w art. 32.

Środki te odgrywają doniosłą rolę w działalności banków. Z mocy art. 726 kod. cyw. banki mogą obracać czasowo wolnymi środkami pieniężnymi, zgromadzonymi na rachunkach bankowych, na potrzeby gospodarki narodowej. W ten sposób stanowią one jedno z podstawowych źródeł działalności kredytowej banków.

W tych warunkach nasuwa zastrzeżenia redakcja pkt 4 w art. 13 ust. 2. Przepis ten w tym samym zdaniu wlicza do czynności bankowych „udzielanie i zaciąganie kredytów i pożyczek”, co może prowadzić do mylnego wniosku, jakoby działalność kredytowa banków była finansowana ze środków uzyskiwanych przez nie w drodze zaciągania kredytów. Jest poza sporem, że banki mają prawo, a niejednokrotnie także obowiązek, zaciągania kredytów i że zagadnienie to powinno być unormowane w Prawie bankowym, jednakże nie w tym kontekście.

Omówienia wymaga również zaliczenie w art. 13 ust. 2 pkt 9 do czynności bankowych udzielania przez banki zezwoleń dewizowych w zakresie ustalonym w ustawie dewizowej. Przepis ten jest tylko fragmentem art. 47 prawa bankowego ustalającego, że Narodowy Bank Polski udziela zezwoleń dewizowych oraz wykonuje nadzór dewizowy nad działalnością podmiotów uprawnionych do posiadania i obrotu wartościami dewizowymi w zakresie określonym ustawą dewizową. Z treści art. 47 wynika, że uprawnienia NBP ustalone w tym przepisie mają charakter władczy. Bank nie jest w tym wypadku kontrahentem swoich klientów, lecz sprawuje nadzór administracyjny nad ich działalnością w zakresie ustalonym przez ustawę dewizową. Udzielenie zezwolenia jest aktem administracyjnym, mającym charakter jednostronny, skierowanym do osoby ubiegającej się o uzyskanie zezwolenia.

Wobec zasadniczych różnic między czynnością prawną a aktem administracyjnym nie można uznać za trafne zaliczenie udzielania zezwoleń dewizowych do czynności bankowych.

Umowa rachunku bankowego

Otwieranie, prowadzenie i zamykanie rachunków bankowych, jak również przeprowadzanie przez te rachunki rozliczeń pieniężnych klientów banku odbywa się na zasadach określonych w przepisach kodeksu cywilnego oraz w przepisach prawa bankowego i wydanych na tych podstawach przepisach wykonawczych.

Umowa rachunku bankowego uregulowana jest w przepisach tytułu XX księgi trzeciej kodeksu cywilnego. Jest to umowa konsensualna, która dochodzi do skutku w wyniku oświadczenia woli banku i klienta, wyrażających zgodę na zawarcie umowy.

Otwarcie rachunku bankowego następuje na odpowiednio udokumentowany wniosek klienta. Zawarcie umowy następuje z chwilą złożenia przez klienta oświadczenia, że warunki umowy przyjmuje do wiadomości i stosowania.

W świetle art. 725 kodeksu cywilnego nie można uznać za prowadzące do zawarcia umowy rachunku bankowego jednostronnych czynności osób nie będących w stosunkach umownych z bankiem, a dokonujących np. wpłat do banku na dobro swoje lub osoby trzeciej nie będącej posiadaczem rachunku bankowego, mimo że bank otrzymaną kwotę zapisze w swej księgowości na odpowiednie konto opiewające na imię osoby, na rzecz której wpłata została dokonana.

Ustalenie, czy w konkretnych wypadkach zawarta została umowa rachunku bankowego, ma ze względu na wynikające z tego konsekwencje prawne istotne znaczenie. Tak np. stosownie do art. 889 kodeksu postępowania cywilnego wszczęcie egzekucji z wierzytelności z rachunku bankowego obejmuje również kwoty, które zostaną wpłacone na rachunek po dokonaniu zajęcia. W świetle art. 889 i 890 k.p.c., które odnoszą się do egzekucji z rachunków bankowych w rozumieniu art. 725 k.c., nie będą objęte zajęciem kwoty, które wpłynęły na dobro egzekwowanego dłużnika po dokonaniu zajęcia jego wierzytelności i zostaną zapisane w księgowości banku na jego dobro, jeżeli dłużnik ten nie zawarł uprzednio umowy rachunku bankowego.

Jeżeli klient zwraca się o otwarcie rachunku do banku, do zakresu działania którego należy prowadzenie rachunku tego klienta, to bank może odmówić zawarcia umowy jedynie z ważnych powodów.

Jednostka gospodarki społeczniczonej może mieć rachunek podstawowy tylko w jednym banku. Może ona jednak otworzyć rachunek dodatkowy dla wyodrębnienia środków pieniężnych przeznaczonych na określone cele oraz rachunek pomocniczy w innym banku, jak również może za zgodą banku prowadzącego rachunek podstawowy otworzyć w innym banku krajowym rachunek dla dokonywania rozliczeń zagranicznych. O otwarciu rachunku pomocniczego jednostka gospodarki społeczniczonej obowiązana jest zawiadomić bank, w którym ma rachunek podstawowy. Obowiązek uzyskania zgody banku prowadzącego rachunek podstawowy na otwarcie w innym banku krajowym rachunku dla dokonywania rozliczeń zagranicznych ciąży również na jednostkach gospodarki nie społeczniczonej.

Otwarcie rachunku w banku zagranicznym wymaga ponadto zgody NBP, która może być udzielona po uzyskaniu opinii właściwego banku dewizowego.

Zawarcie umowy rachunku bankowego zobowiązuje bank do przechowywania środków pieniężnych posiadacza rachunku i do przeprowadzenia na jego zlecenie

rozliczeń pieniężnych (art. 725 k.c.). Obowiązek przeprowadzania rozliczeń wynika z samej umowy rachunku bankowego bez potrzeby powoływania się na zlecenie w rozumieniu art. 734 k.c.

Rozliczenia jednostek gospodarki nie uspołecznionej oraz osób fizycznych mogą być przeprowadzane niezależnie od sumy będącej przedmiotem rozliczenia zarówno gotówkowo jak i bezgotówkowo. Bank może odmówić wykonania zlecenia tylko w wypadkach przewidzianych w przepisach szczególnych (art. 727 k.c.).

W porównaniu z jednostkami gospodarki nie uspołecznionej i osobami fizycznymi sytuacja jednostek gospodarki uspołecznionej w zakresie rozliczeń jest o tyle odmienna, że jednostki te są zobowiązane do przeprowadzania swoich rozliczeń zgodnie z obowiązującymi je przepisami o rozliczeniach (art. 733 k.c.), tzn. w chwili obecnej zgodnie z przepisami rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 28 czerwca 1982 r. w sprawie zasad rozliczeń pieniężnych jednostek gospodarki uspołecznionej (Dz. U. Nr 22, poz. 138) oraz zarządzenia Prezesa Narodowego Banku Polskiego z dnia 30 lipca 1982 r. w sprawie szczegółowych zasad rozliczeń pieniężnych jednostek gospodarki uspołecznionej (M. Pol. Nr 18, poz. 159). Jednostki te są obowiązane do gromadzenia swoich środków pieniężnych na rachunku bankowym i do przeprowadzania rozliczeń za pośrednictwem tego rachunku, jeżeli przepisy szczególne nie stanowią inaczej.

Jednostka gospodarki uspołecznionej musi mieć rachunek bankowy, gdyż bez posiadania tego rachunku nie mogłaby, praktycznie biorąc, uczestniczyć w obrocie.

Stosownie do art. 22 prawa bankowego może ona dysponować swobodnie swoimi środkami pieniężnymi na rachunku. Przepis ten zwalnia w zasadzie jednostki gospodarki uspołecznionej od kontroli bankowej ich dyspozycji pieniężnych, której to kontroli podlegały one na podstawie przepisów dotychczasowych.

W umowie z bankiem jednostka gospodarki uspołecznionej może wyrazić zgodę na ograniczenie swobody dysponowania swoimi środkami pieniężnymi na rachunku. Należy przyjąć, że ograniczenia takie będą niewątpliwie wprowadzane do umowy na żądanie banku. Bank może jednak żądać takiego ograniczenia nie według swego swobodnego uznania, ale tylko w wypadkach uzasadnionych. Za wypadek taki uznać można między innymi udzielenie posiadaczowi rachunku kredytu i zawarcie umowy kredytowej. Udzielając kredytu, bank jest zainteresowany wysokością funduszy i stanem obrotów na rachunku i w związku z tym za uzasadnione uznać należy przyznanie bankowi prawa kontroli dyspozycji z rachunku i ewent. sprzeciwienia się dyspozycjom, które pozbawiłyby bank możliwości odzyskania udzielonego kredytu.

Warunkiem wykonania przez bank zlecenia posiadacza rachunku będącego jednostką gospodarki uspołecznionej jest udzielenie go na zasadach określonych w powołanym wyżej rozporządzeniu Rady Ministrów w sprawie zasad rozliczeń pieniężnych jednostek gospodarki uspołecznionej.

Rozporządzenie to zostało wydane na podstawie delegacji zawartej w art. 23 prawa bankowego, który upoważnia Radę Ministrów do określenia zasad rozliczeń pieniężnych jednostek gospodarki uspołecznionej, nie ustalając jednak, jakie jednostki organizacyjne działające w PRL uznaje ono za jednostki gospodarki uspołecznionej. W prawie bankowym brak jest również delegacji dla Rady Ministrów do poczynienia odpowiednich w tym zakresie ustaleń. W tych okolicznościach należy przyjąć, że rozstrzyganie o tym, jakie jednostki organizacyjne są jednostkami gospodarki uspołecznionej, odesłało prawo bankowe do ogólnie obowiązujących przepisów prawa, w szczególności do przepisów kodeksu cywilnego.

Mimo braku podstawy prawnej w ustawie rozporządzenie zawiera w § 1 wyliczenie szeregu jednostek, które uznaje za jednostki gospodarki uspołecznionej, mimo że niektóre z tych jednostek nie prowadzą działalności gospodarczej, co, jak wiadomo, jest istotną cechą jednostek gospodarki uspołecznionej. Rozporządzenie rozciąga ponadto przepisy o rozliczeniach pieniężnych jednostek gospodarki uspołecznionej na organizacje polityczne, zawodowe i społeczne oraz na stowarzyszenia zarejestrowane.

Przepis § 1 ust. 1 rozporządzenia budzi wątpliwości, albowiem w okolicznościach wyżej wskazanych wykracza on poza ramy delegacji ustawowej zawartej w art. 23 prawa bankowego. Budzi również wątpliwości rozciągnięcie przepisów o rozliczeniach pieniężnych jednostek gospodarki uspołecznionej, o czym była wyżej mowa, na organizacje polityczne, zawodowe, społeczne i stowarzyszenia zarejestrowane (§ 1 ust. 2 rozporządzenia), albowiem nie są to jednostki gospodarki uspołecznionej; zresztą samo rozporządzenie za takie też ich nie uznaje.

Warto tu przypomnieć, że postanowienia określające, jakie jednostki organizacyjne działające w PRL były — ze względu na cele rozliczeń — uznane za jednostki gospodarki uspołecznionej i objęte przepisami o rozliczeniach tych jednostek, zostały zamieszczone w uchylonej ustawie z dnia 1 lipca 1958 r. o rozliczeniach pieniężnych jednostek gospodarki uspołecznionej. Postanowienia te, jako zamieszczone w ustawie, nie budziły zastrzeżeń.

Jednostki gospodarki uspołecznionej rozliczają się wzajemnie gotówkowo lub bezgotówkowo, z tym zastrzeżeniem, że górna granica rozliczeń gotówkowych dla jednej transakcji wynosi 30 000 zł.

Rozliczenie gotówkowe przeprowadza się przez wręczenie gotówki lub czeku gotówkowego albo przez przekazanie gotówki.

Czek gotówkowy powinien być wystawiony zgodnie z przepisami prawa czekowego (Dz. U. z 1934 r. Nr 37, poz. 283).

Prawo czekowe nie określa, jaki stosunek prawny ma stanowić podstawę obowiązku zapłaty czeku. Podstawa ta musi wynikać ze stosunku obligacyjnego łączącego wystawcę czeku i bank. W praktyce bankowej obowiązek ten wynika najczęściej z umowy rachunku bankowego. Na mocy tej umowy bank zobowiązuje się realizować чеки wystawiane przez posiadacza rachunku i wykonywać w ten sposób jego zlecenia dotyczące rozliczeń pieniężnych.

Jeżeli nic innego nie wynika z umowy czekowej, warunkiem, od którego zależy realizacja czeku, jest istnienie na rachunku bankowym w dniu przedstawienia czeku do zapłaty odpowiednich wolnych od zajęcia egzekucyjnego środków pieniężnych wystarczających do pokrycia sumy czeku.

Obowiązek banku realizacji czeku mimo braku odpowiedniego funduszu może jednak wynikać z innych stosunków łączących posiadacza rachunku i bank, np. z umowy kredytowej.

Rozliczenia bezgotówkowe mogą być przeprowadzane w formie: 1) połączenia przelewu, 2) inkasa bankowego, 3) polecenia pobrania, 4) czeku rozrachunkowego i 5) akredytywy. Ponadto zobowiązania pieniężne mogą być regulowane w drodze 6) rozliczeń planowych, 7) okresowych rozliczeń saldami oraz 8) w drodze potrącania wzajemnych wierzytelności. Formę rozliczeń ustalają strony rozliczające się w umowie, przy czym są one zobowiązane do przestrzegania warunków określonych dla danej formy.

Rozliczenia między jednostkami gospodarki uspołecznionej a jednostkami gospodarki nie uspołecznionej i osobami fizycznymi mogą być przeprowadzane w formie gotówkowej lub bezgotówkowej — stosownie do umowy stron. Mogą one rozliczać

się w każdej z wyżej wymienionych form. Odmienne sprawę tych rozliczeń reguluje Instrukcja służbowa NBP B/2-Rozliczenia pieniężne, która wprowadza zakaz rozliczania się jednostek gospodarki nie uspołecznionej w formie inkasa bankowego i polecenia pobrania. Sprzecznosc ta będzie musiała być usunięta przez odpowiednie dostosowanie postanowień powyższej Instrukcji służbowej NBP do postanowień omawianego rozporządzenia Rady Ministrów.

Należy teraz poświęcić parę słów bliższemu omówieniu wymienionych wyżej form rozliczeń bezgotówkowych.

1. Polecenie przelewu stanowi udzieloną bankowi przez dłużnika (zleceniodawcę) dyspozycję obciążenia jego rachunku określoną kwotą i uznania nią rachunku wierzyciela. Na podstawie otrzymanego polecenia bank obciąża rachunek zleceniodawcy i uznaje rachunek zleceniobiorcy, a jeżeli zleceniobiorca ma rachunek w innym banku, przesyła polecenie przelewu po obciążeniu rachunku zleceniodawcy do banku (oddziału), w którym wierzyciel ma rachunek, w celu uznania tego rachunku kwotą przelewu. Odwołanie przelewu jest naszym zdaniem możliwe, dopóki bank nie uznał jeszcze rachunku odbiorcy lub też dopóki nie przesłał przelewu do jego banku. Brak w ciągu miesiąca środków na rachunku powoduje zwrot polecenia przelewu zleceniodawcy.

2. W wypadku rozliczenia przeprowadzanego w formie inkasa bankowego wierzyciel wystawia i składa w banku tzw. żądanie zapłaty. Żądanie zapłaty stanowi udzieloną bankowi dyspozycję wierzyciela obciążenia określoną kwotą rachunku dłużnika i uznania tą kwotą rachunku wierzyciela. Obciążenie rachunku dłużnika następuje po wyrażeniu przez niego zgody na zapłatę. Jeżeli dłużnik ma rachunek w innym banku lub w innym oddziale, to dokumenty inkasowe przesyła się do tego banku lub oddziału. Pokrycia żądania zapłaty dokonuje się w granicach środków pieniężnych figurujących na rachunku dłużnika. Brak pokrycia na rachunku lub brak w ciągu miesiąca zgody (akceptu) na zapłatę powoduje zwrot dokumentów inkasowych wierzycielowi.

3. Polecenie pobrania stanowi udzieloną bankowi dyspozycję wierzyciela co do uznania jego rachunku określoną kwotą w ciężar rachunku dłużnika. Rozliczenia za pomocą polecenia pobrania mają charakter obligatoryjny lub fakultatywny.

Rozliczeniu w formie polecenia pobrania podlegają obligatoryjnie należności z tytułu:

- a) należności objętych tytułami egzekucyjnymi sądowymi, arbitrażowymi administracyjnymi,
- b) kar i odszkodowań umownych oraz odsetek za opóźnienie w zapłacie do kwoty zł 100 000, jeżeli nie są kwestionowane przez dłużnika,
- c) przewoźnego, opłat dodatkowych i kar za przetrzymywanie wagonów, należnych PKP,
- d) dotacji przedmiotowych,
- e) dostawy wyrobów spirytusowych,
- f) ujemnych różnic budżetowych z tytułu przeceny zapasów towarowych w handlu w wyniku zmiany cen.

Poza należnościami wyżej wymienionymi za pomocą polecenia pobrania mogą być rozliczane wszelkie należności z tytułu umów, jeżeli strony tak się umówią. Warunkiem jednak umowy o rozliczeniu w formie polecenia pobrania jest uzyskanie przez dłużnika gwarancji jego banku zapewniającej pokrycie z rachunku dłużnika kwoty podlegającej rozliczeniu w formie polecenia pobrania.

W razie braku na rachunku środków na pokrycie należności objętej poleceniem

pobrania bank dokonuje zwrotnego księgowania w ciężar uznanego wcześniej rachunku wierzyciela i zwraca wierzycielowi nie zrealizowane dokumenty rozliczeniowe. Bank nie zwraca jednak poleceń pobrania złożonych w celu realizacji należności objętych tytułami egzekucyjnymi, o których była wyżej mowa. Bank zatrzymuje tytuły egzekucyjne w celu pokrycia objętych nimi należności w ciężar rachunku dłużnika w miarę wpływów środków na ten rachunek w kolejności wpływu tych tytułów — bez względu na dyspozycje dłużnika i przed wszystkimi innymi płatnościami.

W powyższym trybie mogą pokrywać należności wierzyciele zarówno uspołecznieni jak i nie uspołecznieni oraz osoby fizyczne.

4. Czeki rozrachunkowe służą do rozrachunku tylko pomiędzy stronami i mogą być zastosowane przy wszystkich rozliczeniach z wyjątkiem rozliczeń, w których bank pokrywa podatek obrotowy, różnice budżetowe i obciążenia importowe.

Czek rozrachunkowy powinien być wystawiony w formie ustalonej przez prawo czekowe.

Podobnie jak w wypadku czeku gotówkowego podstawą obowiązku banku pokrycia czeku stanowi stosunek obligacyjny łączący wystawcę czeku i bank.

5. Rozliczenie za pomocą akredytywy polega na pokrywaniu przez bank (oddział), właściwy dla wierzyciela, w formie bezgotówkowej określonych wierzytelności z wyodrębnionych na ten cel środków dłużnika (otwarcie akredytywy). Zapłata należności wierzyciela powinna następować z zachowaniem warunków ustalonych przez dłużnika.

6. W drodze rozliczeń planowych mogą być regulowane zobowiązania z tytułu świadczeń periodycznych w ustalonych umową okresach i sumach. Są one dokonywane za pomocą polecenia przelewu lub żądania zapłaty.

7. Na podstawie umowy strony mogą rozliczać swoje należności z tytułu wzajemnych stałych świadczeń okresowo saldami. Każda strona zobowiązana jest prowadzić w ramach swej księgowości ewidencję wzajemnych rozszczeń i w ustalonych terminach wyprowadzać saldo za dany okres rozliczeniowy oraz przesłać drugiej stronie wyciąg z konta za ten okres. Jednocześnie strony przeprowadzają rozliczenie w ten sposób, że strona, której wynik okresowego rozliczenia jest ujemny, przelewa na dobro rachunku bankowego drugiej strony sumę salda.

Rozliczenie saldami ma pewne cechy rachunku bieżącego, który nie jest obecnie, po uchynieniu w tym zakresie kodeksu handlowego z 1934 r., w naszym prawie uregulowany.

Jednostki gospodarki uspołecznionej zobowiązane są do zapłaty należności z tytułu umów w terminie określonym w umowie, nie przekraczającym jednak 25 dni, a w wypadku umów o realizację inwestycji i remontów budowlanych — w terminie 40 dni od dnia wykonania umowy.

Zapłata następuje na podstawie dokumentów sporządzonych przez wierzyciela. Jeżeli dokumenty te wpłyną do odbiorcy później niż na 5 dni przed terminem zapłaty określonym w umowie, to zapłata powinna nastąpić w ciągu 5 dni roboczych od dnia otrzymania dokumentów rozliczeniowych. Termin zapłaty uważa się za zachowany, jeżeli obciążenie rachunku dłużnika nastąpiło najpóźniej w następnym dniu roboczym po terminie płatności.

W razie nieuiszczenia zapłaty w terminie dłużnik jest obowiązany zapłacić wierzycielowi odsetki za opóźnienie w wysokości 18% rocznie, jeżeli przepisy szczególne nie stanowią inaczej. Jeśli wierzycielem jednostki gospodarki uspołecznionej jest

jednostka gospodarki nie uspołecznionej lub osoba fizyczna, to wysokość odsetek ustala się na zasadach określonych w kodeksie cywilnym.

Specjalną kategorię rachunków bankowych stanowią rachunki wkładów oszczędnościowych.⁴ Prawo bankowe przewiduje w szczególności otwieranie i prowadzenie przez banki do tego uprawnione rachunków oszczędnościowych, oszczędnościowo-rozliczeniowych, terminowych, depozytowych oraz rachunków prowadzonych w walutach obcych.

Rodzaje wkładów oszczędnościowych i wydawanych na nie dowodów, jak również zasady prowadzenia tych rachunków określa obecnie zamiast Ministra Finansów Prezes NBP po zasięgnięciu opinii Rady Banków. Zasady i tryb umarzania imiennych dowodów na złożone wkłady określa w drodze rozporządzenia Minister Sprawiedliwości w porozumieniu z Prezesem NBP.

Wkłady oszczędnościowe osób fizycznych złożone w banku wolne są od zajęcia sądowego i administracyjnego do wysokości wkładu jednej osoby, określonej przez Prezesa NBP.

Przy ustalaniu kwoty wypłacanej z rachunku oszczędnościowego lub innych rachunków wkładów oszczędnościowych na koszty pogrzebu zmarłego wkładcy pominięto krytykowane w literaturze prawniczej kryterium „stosunków majątkowych zmarłego” ustalając, że kwota tych kosztów powinna odpowiadać zwyczajom przyjętym w środowisku zmarłego. W ten sposób powyższy przepis został zharmonizowany z przepisem art. 922 § 3 kodeksu cywilnego.

Kwota, którą wkładca może dysponować na wypadek śmierci na rzecz osób wymienionych w art. 37 ust. 1 pkt 2, została podwyższona do 500.000 zł.

Prawo bankowe usankcjonowało stosowaną przez banki praktykę, że małoletni może mieć rachunek oszczędnościowy w banku. Stosownie więc do art. 39 prawa bankowego osoba małoletnia może mieć rachunek oszczędnościowy, a po ukończeniu trzynastu lat może także podejmować z tego rachunku wypłaty, jeżeli nie sprzeciwi się temu jej przedstawiciel ustawowy.

Wprowadzono też nowy przepis regulujący rozwiązywanie umów rachunku oszczędnościowego z mocy prawa. Mianowicie stosownie do art. 38 prawa bankowego umowa rachunku oszczędnościowego ulega rozwiązaniu z mocy prawa, jeżeli w ciągu 5 lat nie dokonano na rachunku żadnych obrotów oprócz corocznego dopisywania odsetek, a wysokość wkładu nie przekracza minimum ustalonego w umowie.

Umowa rachunku bankowego zawarta na czas nieoznaczony ulega rozwiązaniu na skutek wypowiedzenia dokonanego przez którąkolwiek ze stron. Bank może jednak wypowiedzieć umowę rachunku tylko z ważnych powodów.

Na podstawie art. 731 k.c. roszczenia wynikające z umowy rachunku bankowego przedawniają się z upływem lat dwóch. Nie dotyczy to jednak wkładów oszczędnościowych, które ulegają przedawnieniu na zasadach ogólnych, tj. po upływie lat dziesięciu.

Roszczenie o zwrot wkładu staje się wymagalne z chwilą rozwiązania umowy rachunku bankowego, co przy umowie zawartej na czas nie oznaczony następuje po upływie okresu wypowiedzenia. Od tej też daty zaczyna biec przedawnienie

⁴ Szczegółowe zasady prowadzenia rachunków wkładów oszczędnościowych podaliśmy w naszej pracy pt. „Prawo bankowe, czynności banków na rzecz ludności”, W-wa 1979. W niniejszym artykule ograniczamy się jedynie do wskazania zmian, jakie w dziedzinie wkładów oszczędnościowych wprowadziło prawo bankowe.

o zwrot wkładu. Termin tego przedawnienia wynosi dwa lata, a w odniesieniu do wkładów oszczędnościowych — dziesięć lat.

Roszczenia jednostek gospodarki uspołecznionej, które podlegają państwowemu arbitrażowi gospodarczemu, o zwrot wkładu z rachunku bankowego ulegają — stosownie do art. 118 k.c. — przedawnieniu rocznemu.

Prawo bankowe zobowiązuje banki do zachowania w tajemnicy obrotów i stanów rachunków swych klientów.⁵ Jednocześnie prawo to określa cały szereg wypadków, w których banki są nie tylko uprawnione, ale i obowiązane udzielać niektórym organom państwowym na ich żądanie informacji o prowadzonych przez siebie rachunkach. Tymi uprawnionymi organami są: Najwyższa Izba Kontroli, okręgowe zarządy dochodów Państwa i kontroli finansowej, sądy, organy prokuratury oraz komornicy i administracyjne organy egzekucyjne. Nie dotyczy to jednak informacji dotyczących wkładów oszczędnościowych. Informacji tych mogą żądać jedynie sąd lub prokurator w związku z toczącą się przeciwko wkładcy sprawą karną lub karną skarbową albo sprawą o alimenty, o rentę o charakterze alimentacyjnym lub o podział majątku wspólnego małżonków.

Umowa kredytowa

Wprowadzenie w życie reformy gospodarczej znalazło m.in. wyraz w zmianie struktury organizacyjnej, gospodarczej i finansowej przedsiębiorstw⁶ oraz w kredytowaniu przez banki gospodarki narodowej według nowych zasad, dostosowanych do zmienionych warunków jej funkcjonowania.

Rolę kredytu bankowego w gospodarce narodowej wyznacza ranga, jaką w systemie planów społeczno-gospodarczych ma plan kredytowy, w ramach którego banki udzielają kredytów.

Obowiązujące prawo bankowe stanowi, że projekt planu kredytowego na wniosek Prezesa NBP uchwała Rada Ministrów. Następnie, uchwalony przez Radę Ministrów projekt planu Prezes NBP przedstawia Sejmowi, który uchwała plan kredytowy na każdy rok (art. 12).

Ustalony w powyższy sposób tryb uchwalania planu kredytowego uniemożliwia wypaczanie jego treści w drodze nacisków administracyjnych oraz stwarza podstawy do bardziej przejrzystego niż dotychczas określenia sfery działalności gospodarczej zasilanej kredytem w odróżnieniu od działalności dotowanej z budżetu.

Z wykonania planu kredytowego Prezes NBP przedstawia roczne sprawozdania Radzie Ministrów oraz Sejmowi.

Udzielanie kredytu następuje na podstawie umowy zawartej między bankiem a kredytobiorcą. Kodeks cywilny, wprowadzając szereg nowych instytucji prawnych nie znanych dotychczasowemu ustawodawstwu, jak np. umowę kontraktacji, umowę o roboty budowlane czy też umowę rachunku bankowego, nie unormował jednak umowy kredytu bankowego.

Umowa kredytowa jest najbardziej zbliżona do umowy pożyczki (art. 720—724 k.c.), jednakże zasadnicze różnice między tymi umowami uniemożliwiają ich utożsamianie.⁷

⁵ Por.: R. Marek: Niektóre problemy tajemnicy bankowej w świetle praktyki, „Palestra” nr 1/1977; Tadeusz L. Michałowski: Tajemnica bankowa wkładów ludności na rachunkach walutowych, „Palestra” nr 11—12/1980.

⁶ Ustawa z dnia 25 września 1981 r. o przedsiębiorstwach państwowych (Dz. U. Nr 24, poz. 122) oraz ustawa z dnia 26 lutego 1982 r. o gospodarce finansowej przedsiębiorstw państwowych (Dz. U. Nr 7, poz. 54).

⁷ Zob. wyżej przyp. 4: „Prawo bankowe”, str. 71 i nast.

Koncepcja umowy pożyczki ogranicza jej zasięg do obrotu pieniędzmi lub innymi rzeczami oznaczonymi tylko co do gatunku jako przedmiotami materialnymi. Natomiast przedmiotem kredytu są z reguły nie pieniądze jako rzeczy materialne (banknoty), lecz środki pieniężne, które bank stawia do dyspozycji kredytobiorcy z prawem korzystania z nich w sposób przewidziany w umowie kredytowej.

Przepisy kodeksu cywilnego o pożyczce nie mogą zatem stanowić dostatecznej podstawy do ustalenia treści umowy kredytu bankowego, jednakże zgodnie z przepisami części ogólnej (tytuł IV) kodeksu cywilnego dopuszczalne jest zawieranie umów, w których stroną udzielającą kredytu jest bank, przedmiotem kredytu są środki pieniężne, a kredytobiorcą jednostka gospodarki uspołecznionej, jednostka gospodarki nie uspołecznionej bądź osoba fizyczna.

Podstawowe zasady kredytowania zarówno jednostek gospodarki uspołecznionej jak i nie uspołecznionej oraz osób fizycznych określa prawo bankowe oraz uchwała Rady Ministrów z dnia 20 stycznia 1982 r. w sprawie ogólnych zasad udzielania kredytów przez banki.⁸ W myśl tych przepisów bank, podejmując decyzję w sprawie udzielania kredytów, powinien się kierować uzasadnionymi potrzebami w tym zakresie kredytobiorcy oraz oceną jego zdolności do spłaty zaciągniętego kredytu. Bank może udzielić kredytu wyłącznie jednostce, której stan majątkowy daje gwarancję zwrotu udzielonego kredytu wraz z odsetkami w terminach ustalonych w umowie kredytowej.

Na podstawie omawianej uchwały banki udzielają: 1) jednostkom gospodarki uspołecznionej — kredytów obrotowych (podstawowego, płatniczego i innych przewidzianych w odrębnych przepisach) oraz kredytów inwestycyjnych, 2) indywidualnym rolnikom oraz osobom fizycznym prowadzącym działalność w zakresie produkcji rolnej — kredytów obrotowych, inwestycyjnych i innych przewidzianych w odrębnych przepisach, 3) jednostkom gospodarki nie uspołecznionej (poza rolnictwem) — kredytów obrotowych i inwestycyjnych, 4) osobom fizycznym — kredytów na cele związane z budownictwem mieszkaniowym i remontem domów oraz lokali mieszkalnych, na zakup artykułów przemysłowych i usług oraz na cele przewidziane w odrębnych przepisach.

W wyniku oceny sytuacji finansowej kredytobiorcy bank może uzależnić udzielenie kredytu od spełnienia określonych warunków. Niedopełnienie tych warunków w sposób określony w umowie uprawnia bank do jej wypowiedzenia i żądania natychmiastowej spłaty części lub całości kredytu.

Bank może również wypowiedzieć umowę w całości lub w części przed terminem spłaty kredytu, jeżeli kredytobiorca wykorzystał kredyt niezgodnie z przeznaczeniem albo jeżeli jego sytuacja gospodarcza i finansowa uległy pogorszeniu.

W celu zabezpieczenia zwrotu kredytu banki mogą żądać od kredytobiorców zabezpieczeń przewidzianych w prawie. Wchodzi tu będą w grę następujące formy prawne zabezpieczenia: poręczenie, weksłowe zabezpieczenie kredytu, cesja (przelew) wierzytelności, hipoteka, zastaw na rzeczach ruchomych, zastaw ustawowy, kaucja i przewłaszczenie na zabezpieczenie.⁹

Bank, kontrolując wykorzystanie udzielonego kredytu, ma prawo żądać od kredytobiorcy przedstawienia informacji i dokumentów niezbędnych dla oceny jego sytuacji gospodarczej i finansowej.

⁸ Monitor Polski Nr 3, poz. 12. Uchwała ta utraciła moc w dniu 31 grudnia 1982 r. (art. 98) i została zastąpiona rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 26.XI.1982 r. w sprawie ogólnych zasad udzielania kredytów przez banki (Dz. U. Nr 45, poz. 293), wydanym na podstawie art. 25.

⁹ Zob. wyżej przyp. 4: „Prawo bankowe” (rozdz. XIII: Formy prawne zabezpieczenia zwrotu kredytu).

Potrzebne informacje obowiązane są również udostępniać bankom inne jednostki gospodarki uspołecznionej oraz organy administracji państwowej.

Kredyty są oprocentowane. Wysokość odsetek ustala Prezes NBP w ramach przyznanych mu uprawnień.

Udzielanie kredytów przez banki nie jest czynnością mechaniczną. Banki obowiązane są, w ramach wiążących je przepisów, różnicować warunki przyznawania kredytu, uzależniając jego wielkość i terminy spłaty od celu, na jaki kredyt został zaciągnięty, i przewidywanych efektów gospodarczych.

Przedstawione zasady udzielania kredytów — w związku z ograniczeniem ich wielkości w planie kredytowym, której banki nie mogą przekroczyć — powinny działać mobilizująco na kredytobiorców, ponieważ jednostki źle gospodarujące pozabawione są szans otrzymania kredytu.

Zgodnie z § 21 cyt. uchwały Rady Ministrów w sprawie ogólnych zasad udzielania kredytów przez banki, tryb udzielania, zabezpieczania i spłaty kredytów oraz kontroli prawidłowości ich wykorzystania przez kredytobiorców ustalają w instrukcjach wewnętrznych prezesi banków, a dla banków spółdzielczych — Prezes Zarządu Banku Gospodarki Żywnościowej.

Opierając się na powyższych przepisach, Prezes NBP zarządzeniem z dnia 1 kwietnia 1982 r. wprowadził Instrukcję kredytową nr 1/82-Kredytowanie Przedsiębiorstw uspołeczniionych. Analogiczną instrukcję, również oznaczoną nr 1/82, wydał Prezes Zarządu BGŻ.

Instrukcje powyższe wydane na podstawie cyt. uchwały nr 16/82 Rady Ministrów stanowią regulaminy w rozumieniu art. 385 k.c. Po doręczeniu ich klientom ubiegającym się o kredyt, instrukcje te wiążą strony zawierające umowy kredytowe, tj. kredytobiorców i banki.

Obie powyższe instrukcje wymieniają jednostki gospodarki uspołecznionej uprawnione do korzystania z kredytów oraz określają rodzaje udzielanych kredytów, powtarzając zresztą w tym względzie przepisy uchwały.

Należy podkreślić, że zarówno wyliczenie w Instrukcji jednostek gospodarki uspołecznionej podlegających kredytowaniu na jej podstawie, jak i wskazanie kredytów, które mogą być tym jednostkom udzielane, oraz ustalenie zasad i trybu postępowania jest wyczerpujące.

Stosowanie odmiennych zasad kredytowania, udzielanie kredytów innym jednostkom gospodarki uspołecznionej, jak również udzielanie innych kredytów niż wymienione w Instrukcji wymaga decyzji Prezesa NBP.¹⁰

Jak z powyższego wynika, istotne *novum*, które Instrukcja wprowadza do zasad udzielania kredytów, jest rygorystyczne przestrzeganie warunku wypłacalności kredytobiorcy. Konieczność zwrócenia kredytu przestała być sprawą formalnoprawną, wyrażającą się w zobowiązaniu kredytobiorcy do zwrotu otrzymanego kredytu. Banki nie są obowiązane do udzielania kredytów tylko dlatego, że plany finansowe przedsiębiorstw przewidują pokrycie tych czy innych potrzeb kredytem bankowym. Przed udzieleniem kredytu są one obowiązane sprawdzić, czy przedsiębiorstwo ma zdolność kredytową, tzn. czy daje gwarancję terminowego zwrotu wraz z odsetkami, i gdyby się okazało, że gwarancji takich nie daje, banki mają obowiązek odmówić kredytowania.

Przedsiębiorstwo nie mające zdolności kredytowej może korzystać z kredytów tylko w ograniczonym zakresie, w ramach programu uzdrowienia jego gospodarki.

Stosownie do postanowień powołanych wyżej instrukcji NBP i BGŻ jednostka gospodarki uspołecznionej, która zamierza korzystać w banku z kredytu, powinna

¹⁰ Paragraf 2 ust. 3 cyt. Instrukcji kredytowej nr 1/82.

zawrzeć z bankiem generalną umowę kredytową, określającą prawa i obowiązki kredytobiorcy i banku. Umowa ta powinna być zawarta według wzoru stanowiącego załącznik do tych instrukcji.

Analizując treść tej umowy stwierdzić należy, że w istocie rzeczy nie określa ona żadnych zobowiązań ze strony banku, który wyraża jedynie gotowość udzielania kredytobiorcy na jego wniosek kredytów obrotowych i inwestycyjnych według zasad ustalonych w przepisach powołanych w pkt 1 umowy oraz w samej umowie. Uprawnienia kredytobiorcy w świetle generalnej umowy kredytowej sprowadzają się do prawa składania w banku wniosków o udzielenie konkretnych kredytów. Poza tym wzór umowy zawiera postanowienia będące powtórzeniem niektórych postanowień prawa bankowego, uchwały nr 16/82 Rady Ministrów oraz instrukcji nr 1/82 Prezesa NBP bądź Prezesa Zarządu BGŻ. Postanowienia te obowiązują strony bez potrzeby powoływania ich w umowie. Prawo bankowe i uchwała nr 16/82 Rady Ministrów, jako akty normatywne, a instrukcje bankowe, jako regulaminy w rozumieniu art. 385 k.c., określają w sposób dostateczny uprawnienia i obowiązki banków i kredytobiorców.

Generalne umowy kredytowe były w praktyce bankowej stosowane jeszcze przed wejściem w życie prawa bankowego z 1982 r. Były one przedmiotem licznych opracowań w literaturze.

Buczkowski i Nowakowski¹¹ przyrównują generalną umowę kredytową do umowy przedwstępnej (art. 389 i 390 k.c.), określającej istotne postanowienia przyszłych szczególnych umów kredytowych. Jednakże różnice między tymi umowami są daleko większe niż podobieństwa. Dla przykładu można wskazać, że generalna umowa kredytowa: a) nie nakłada na bank obowiązku zawarcia umowy przyrzeczonej, bank bowiem wyraża tylko gotowość jej zawarcia, b) nie wygasa ona z chwilą zawarcia szczegółowych umów kredytowych, lecz obowiązuje nadal do czasu jej rozwiązania lub wypowiedzenia lub odstąpienia od niej z winy drugiej strony, wreszcie c) nie określa ona również terminu, w jakim ma być zawarta umowa przyrzeczona, co stanowi przecież istotny warunek ważności umowy przedwstępnej.

Inni autorzy oceniali generalne umowy kredytowe bardziej krytycznie.¹² Zarzucano, że treść ich w przeważającej mierze oparta jest na zasadach prawa finansowego i tylko niektóre jej postanowienia mają charakter cywilnoprawny. Dowodzono również, że działalność kredytowa banków może być prowadzona z pominięciem generalnych umów kredytowych, wobec czego zawieranie ich jest zbędne.

Nie ulega wątpliwości, że znaczna część powyższych zarzutów jest trafna.

Jak już wyżej zaznaczono, kolejną czynnością — po zawarciu generalnej umowy kredytowej, jaką kredytobiorca zgodnie z instrukcjami bankowymi powinien wykonać celem otrzymania kredytu — jest złożenie wniosku o kredyt.

Wniosek o udzielenie kredytu opiniuje Komitet Kredytowy.¹³

Na podstawie opinii Komitetu Kredytowego dyrekcja oddziału operacyjnego (wojewódzkiego) wydaje decyzję kredytową, która stanowi podstawę do zawarcia szczegółowej umowy kredytowej.

Jeżeli decyzja kredytowa ustala dodatkowe zobowiązania dla kredytobiorcy, zostają one włączone do szczegółowej umowy o kredyt.

¹¹ S. Buczkowski i Z. Nowakowski: *Prawo obrotu społecznego*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe 1974, str. 327.

¹² R. Ciołkowski: *Generalna umowa kredytowa*, PIP 1973, nr 5, str. 94—101 (i podana tam literatura).

¹³ Zarządzenie Prezesa NBP z dnia 30 czerwca 1982 r. w sprawie wprowadzenia regulaminu komitetów kredytowych (Dz. Urz. NBP Nr 1, poz. 1).

Szczegółowa umowa kredytowa określa: rodzaj przyznanego kredytu, jego wysokość, terminy spłaty oraz ewentualne dodatkowe warunki kredytowania.

Szczegółowe umowy kredytowe zawierają klauzulę, że w sprawach nie uregulowanych w umowie szczegółowej obowiązują postanowienia generalnej umowy kredytowej, której postanowienia, jak była o tym wyżej mowa, nasuwają zasadnicze wątpliwości.

Zasady kredytowania przedsiębiorstw działających w dziedzinie rolnictwa, przemysłu rolno-spożywczego oraz leśnictwa normuje Instrukcja kredytowa nr 1/82 — Kredytowanie Przedsiębiorstw Uspołecznionych, wprowadzona zarządzeniem Prezesa Zarządu Banku Gospodarki Żywnościowej nr 4/B/82. Instrukcja ta stanowi prawie dosłowne powtórzenie Instrukcji kredytowej nr 1/82 Narodowego Banku Polskiego, nie wymaga więc dodatkowego omówienia.

Wszystko, co powiedziano wyżej na temat kredytowania przedsiębiorstw przez Narodowy Bank Polski, odnosi się w całej rozciągłości do kredytowania przedsiębiorstw prowadzących rachunki i gromadzących środki pieniężne w Banku Gospodarki Żywnościowej. Nie można jednak pominąć dwu następujących różnic między omawianymi instrukcjami:

1. W instrukcji BGŻ wykaz przedsiębiorstw podlegających kredytowaniu w myśl jej przepisów uzupełniono przez dodanie w § 2 ust. 1 pkt 2 jednostek organizacyjnych wchodzących w skład przedsiębiorstw spółdzielczych. Pominięto natomiast jednostki badawcze, działające według zasad rozrachunku gospodarczego.

2. We wzorze generalnej umowy kredytowej stanowiącej załącznik do Instrukcji kredytowej NBP powiedziano w ust. 1, że Bank wyraża gotowość udzielania kredytów według zasad ustalonych w prawie bankowym, przepisach wykonawczych do tej ustawy wydanych przez Radę Ministrów i Prezesa Narodowego Banku Polskiego oraz w innych przepisach prawa. Natomiast we wzorze tejże umowy załączonym do Instrukcji BGŻ pominięto przepisy wykonawcze do prawa bankowego wydawane przez Prezesa NBP, zastępując je przepisami wykonawczymi wydawanymi przez Prezesa Zarządu BGŻ.

Redakcja powyższa jest błędna, ponieważ prawo bankowe nie zawiera delegacji dla Prezesa Zarządu BGŻ do wydawania przepisów wykonawczych, natomiast prawo to w wielu wypadkach nakłada ten obowiązek na Prezesa NBP. Wystarczy wskazać tu przykładowo przepisy art. 25 i 52 oraz wynikające z nich uprawnienia Prezesa Narodowego Banku Polskiego jako Prezesa Centralnego Banku Państwa.

Zarządzenia Prezesa NBP, wydawane w wykonaniu delegacji zawartych w prawie bankowym, są ogłaszane z mocy art. 25 Statutu NBP w Monitorze Polskim i obowiązują wszystkie banki, nie wyłączając BGŻ.

Częściowej zmianie uległy zasady udzielania kredytów na rozwój produkcji rolniczej.¹⁴

Istotna zmiana wyraża się w tym, że kredyty zarówno obrotowe jak i inwestycyjne przyznawane przez banki spółdzielcze zespołom rolników, rolnikom indywidualnym i innym osobom fizycznym, z wyjątkiem kredytów na rozplodniki, począwszy od dnia 26 sierpnia 1981 r. nie podlegają częściowemu umorzeniu, jak to miało miejsce dotychczas.

Według nowych zasad kredyty inwestycyjne mogą być udzielane do wysokości 80% nakładów, a gdy kredytobiorcą jest młody rolnik (poniżej 35 lat) — do wysokości 95% nakładów.

¹⁴ Uchwała RM z dnia 10 sierpnia 1981 r. (M. P. Nr 20, poz. 141) oraz zarządzenie nr 36/C/81 z dnia 14 września 1981 r. Prezesa Zarządu BGŻ.

Kredyty na zakup nieruchomości położonych powyżej 350 m n.p.m. oraz w skład których wchodzi w przeważającej części grunty kl. V i VI mogą być udzielane do wysokości 90% ceny ich nabycia. Kredyty te mogą być udzielane na okres do 40 lat, wliczając okres karencji do lat 7.

Należy zwrócić szczególną uwagę na przepis ustalający, że bank spółdzielczy może uzależnić udzielenie kredytu od wykonania przez kredytobiorcę zobowiązań wynikających z zawartych umów kontraktacyjnych bądź kooperacyjnych lub od wielkości dostaw przez niego produktów rolnych uspołecznionym jednostkom skupu.

Zasady udzielania kredytów jednostkom gospodarki nie uspołecznionej oraz sposoby zabezpieczenia udzielonych kredytów nie uległy zasadniczym zmianom.

Nie uległy również zmianom zasady udzielania pożyczek gotówkowych osobom fizycznym przez PKO oraz banki spółdzielcze w zakresie ich właściwości.

Należy wreszcie zaznaczyć, że zgodnie z uchwałą nr 16 Rady Ministrów z dnia 17 sierpnia 1981 r. w sprawie dodatkowych świadczeń dla pracowników uspołecznionych zakładów pracy zmieniających pracę (M.P. Nr 21, poz. 195) oraz z zarządzeniem Ministra Finansów z dnia 30 października 1981 r. w sprawie kredytów dla pracowników uspołecznionych zakładów pracy zmieniających pracę (M.P. Nr 28, poz. 258) banki mogą udzielać kredytów obrotowych pracownikom, z którymi uspołecznione zakłady pracy rozwiązały umowę o pracę na mocy porozumienia stron albo w drodze wypowiedzenia dokonanego przez zakład pracy z powodu:

1. likwidacji stanowiska pracy albo
2. zmniejszenia stanu zatrudnienia w grupie zawodowej, w której zwolniony pracownik był zatrudniony.

Osoby ubiegające się o kredyt obowiązane są przedstawić bankowi do wglądu świadectwo pracy wydane przez zakład pracy stwierdzające przyczynę rozwiązania stosunku pracy w trybie przewidzianym w powołanej uchwale.

ADAM JEDLIŃSKI

CHARAKTER PRAWNY UMÓW ZAWIERANYCH PRZEZ BIURO HANDLU ZAGRANICZNEGO „LOCUM”

Przedmiotem opracowania jest problematyka ściśle jurystyczna związana z funkcjonowaniem Biura Handlu Zagranicznego „Locum”. Rozważania swe autor ogranicza tylko do stosunku, jaki łączy BHZ „Locum” z nabywcą spółdzielczego prawa do lokalu, dążąc do ustalenia właściwego charakteru prawnego umowy zawieranej przez „Locum” z wymienionym nabywcą, na podstawie której dana spółdzielnia ma przyjąć nabywcę w poczet swych członków.

1. Problematyka obrotu prawem do lokalu spółdzielczego typu własnościowego zajmuje ostatnio coraz więcej miejsca zarówno w literaturze prawniczej jak i w orzecznictwie Sądu Najwyższego.¹ Zagadnienie to budzi żywe zainteresowanie nie tylko przez swoją złożoną konstrukcją prawną, lecz także ze względu na spo-

¹ Por. w szczególności K. Stefaniuk: Treść i charakter prawny prawa do lokalu spółdzielczego typu własnościowego wraz z powołanym tam orzecznictwem, Warszawa 1979.